

DOI: 10.32844/2222-5374-2020-105-3.44

УДК: 343.6

**Єрмаков Ю. О.,**

кандидат юридичних наук, доцент

## **ПАРАМЕТРИ ОЦІНКИ ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОВКИ ПО ЛІНІЇ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ОХОРОНИ ТА ВИКОРИСТАННЯ НАДР**

*У статті розглянуті особливості оцінки оперативної обстановки по лінії протидії кримінальним правопорушенням у сфері використання та охорони надр. Визначені основні параметри оперативної обстановки у сфері використання та охорони надр, а саме: нормативно-правове забезпечення протидії кримінальним правопорушенням у сфері використання та охорони надр; суб'єкти державного контролю та протидії кримінальним правопорушенням та їх ефективність реалізації їх повноважень; ефективність реалізації заходів контролю за сферою використання та охорони надр. Зроблено висновок, що суттєво підвищить ефективність оцінки оперативної обстановки по лінії протидії злочинам у сфері використання та охорони надр наявність: єдиного інформаційного простору, узагальнення та інтегрування різноманітної інформації, яка надходить від державних органів, оперативних та інших джерел; постійного об'єктивного аналітичного дослідження інформаційних потоків і незалежної від інтересів окремих служб оцінки для забезпечення розстановки сил оперативних підрозділів; прогнозування ймовірних форм і напрямів розвитку злочинних процесів у сфері використання та охорони надр. Зроблено висновок, що основними параметрами оперативної обстановки у сфері використання та охорони надр, є: нормативно-правове забезпечення протидії кримінальним правопорушенням у сфері використання та охорони надр; суб'єкти державного контролю та протидії кримінальним правопорушенням та їх ефективність реалізації їх повноважень; ефективність реалізації заходів контролю за сферою використання та охорони надр. Суттєво підвищить ефективність оцінки оперативної обстановки по лінії протидії злочинам у сфері використання та охорони надр наявність: єдиного інформаційного простору, узагальнення та інтегрування різноманітної інформації, яка надходить від державних органів, оперативних та інших джерел; постійного об'єктивного аналітичного дослідження інформаційних потоків і незалежної від інтересів окремих служб оцінки для забезпечення розстановки сил оперативних підрозділів; прогнозування ймовірних форм і напрямів розвитку злочинних процесів у сфері використання та охорони надр.*

**Ключові слова:** сфера використання та охорони надр, кримінальні правопорушення, протидія, оперативні підрозділи, організація діяльності, оперативна обстановка, оцінка, критерії.

**Актуальність теми.** Початковим елементом організації діяльності оперативних підрозділів є оцінка оперативної обстановки, яка склалася на певних об'єкта, або по лінії роботи. Під оперативною обстановкою в теорії ОРД розуміється сукупність різноманітних явищ і процесів, що органічно

пов'язані, постійно змінюються і визначають характер та інтенсивність оперативно-розшукових зусиль оперативних підрозділів, спрямованих на попередження, припинення, розкриття злочинів, розшук злочинців і безвісти зниклих осіб. Оперативна обстановка може бути загальною (передбачає вивчення всіх обставин, що обумовлюють розстановку сил оперативних підрозділів, у комплексі) і спеціальною, яка передбачає вивчення конкретної ситуації на конкретному об'єкті. В широкому значенні оперативна обстановка в системі НП України розглядається як сукупність факторів зовнішнього (всі ті об'єктивно існуючі умови, в яких діє підрозділ НП, цей елемент розкладається на дві складові: соціально-економічні, політичні, демографічні, територіальні та інші фактори, які тією чи іншою мірою впливають на стан злочинності, форми і методи боротьби з нею; власне злочинність і інші правопорушення) і внутрішнього (сам підрозділ поліції, який також має дві складові: сили та засоби підрозділу (статика) і результати його діяльності (динаміка)) середовища підрозділів поліції, які визначають основні умови їх функціонування [1, с. 181]. Але кожна лінія роботи, об'єкт, що функціонує у певній сфері економік має свої особливості, що суттєво впливають як на саму оперативну обстановку так і на перелік параметрів за якими вона оцінюється. Не виключенням є і сфера використання та охорони надр, оскільки кримінальні правопорушення можуть бути вчинені як на підприємствах, які легально видобувають корисні копалини, так і на певній території, де копалини можуть видобуватися нелегально – особами які не мають відповідних дозволів. Зазначене потребує наукового обґрунтування, визначення параметрів за якими можна оцінити рівень криміногенності зазначеної сфери, ефективність впливу на негативні процеси з боку оперативних підрозділів.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Існує ряд наукових розробок присвячених визначенню критеріїв оцінки оперативної обстановки по різних лініях роботи оперативних підрозділів. Вагомий внесок у вивчення досліджуваної проблеми зробили такі вчені, як К.В. Антонов, О.В. Бех, С.І. Ніколаюк, І.С. Огерук, М.М. Перепелиця та інші. Науковці досліджували особливості оцінки оперативної обстановки по лінії протидії кримінальним правопорушенням у сфері використання та охорони надр - в наукових розробках присвячених: протидії незаконному обігу дорогоцінних металів та каміння (Ю.А. Казанцев), незаконному видобутку бурштину (Л.С. Хмуровська), дослідженню стану злочинності у сфері незаконного видобування корисних копалин (І.В. Здоровило) але у вузькому аспекті без врахування особливостей функціонування всієї сфери використання та охорони надр та окремих суб'єктів надровидобування.

**Метою** статті є виокремлення критеріїв оцінки оперативної обстановки по лінії протидії кримінальним правопорушенням у сфері використання та охорони надр.

**Виклад основного матеріалу.** Аналіз ряду публікацій (Р.А. Ніколаєнко, К.А. Цуркан, Р.Д. Дарага) дозволяє стверджувати, що науковці відносять до параметрів оцінки оперативної обстановки у певних сферах, на певних територіях, об'єктах економіки наступні: кількість об'єктів економіки, яких галузей економіки і в силу яких обставин потребують моніторингу оперативними підрозділами; статистика та динаміка злочинів на цих об'єктах та їх види; наявність і характер діяльності підприємств, закладів і

організацій державного значення; ступінь розповсюдження СГ приватної форми власності та сектора їх інтересів; питома вага, кількість і характер підприємств і організацій, які, з врахуванням специфіки їх функціонального призначення, особливостей і значущості господарської діяльності та інших факторів, повинно входити до сфери інтересів оперативних підрозділів рівня НП, ГУНП; які штатні можливості оперативних підрозділів можуть бути використані; кількісні та якісні показники системи оперативних позицій на об'єктах (в галузях) економіки; характеристика тих інформаційних можливостей, які з урахуванням місцевих та інших умов функціонування відповідного оперативного підрозділу, можуть бути використані при вирішенні завдань протидії злочинності.

На нашу думку, на оперативну обстановку та її оцінку по лінії протидії кримінальним правопорушенням у сфері використання та охорони надр суттєво впливає та обставина, що зазначені кримінальні правопорушення мають ознаки і економічні і загально кримінальні, оскільки можуть вчинюватися: безпосередньо працівниками СГ, що легально видобувають корисні копалини; особами, які незаконно, без дозволів здійснюють видобуток; працівниками (посадовими особами) державних органів, що є дозвільними та контролюючими для сфери використання та охорони надр. Науковці відзначаючи цю обставину, зазначають, що недобросовісні користувачі надрами частіше всього пояснюють вчинення злочину тим, що процедура оформлення необхідних спеціальних дозволів надмірно тривала й займає багато часу, а держава потребує палива, або населення потребує водопостачання; або посилаються на необізнаність, не роз'яснення та не попередження відповідними контролюючими органами про необхідність отримання відповідних дозволів [2, с. 202]. І з іншого боку до обставин, які сприяють порушенням правил використання або охорони надр, треба включити безконтрольність відповідних органів за станом навколишнього природного середовища, здійснення нагляду та контролю за використанням та охороною надр на не відповідному рівні, а також корумповані зав'язки суб'єктів кримінального правопорушення з органами виконавчої влади, природоохоронними та правоохоронними органами [2, с. 202].

Інтерпретуючи думки науковців та враховуючи зазначене, оперативна обстановка у сфері використання та охорони надр – це сукупність значимих для правоохоронної діяльності, охорони громадського порядку і громадської безпеки на конкретних об'єктах сфери використання та охорони надр демографічних, економічних, природних, стабілізуючих або дестабілізуючих факторів (які суттєві для певного місця, де розташовані родовища корисних копалин), що виражаються через систему кількісних та якісних характеристик стану кримінальних правопорушень, що вчинюються на різних етапах використання та охорони надр, а також оцінка ефективності організаційно-правових заходів, що застосовуються правоохоронними органами.

Ми погоджуємося з думкою фахівців, що параметри оцінки оперативної обстановки повинні визначатися з врахуванням виду кримінальних правопорушень, їх латентності, сфер та рівня їх розповсюдження тощо. Дійсно, кримінальні правопорушення у сфері використання та охорони надр є специфічним видом правопорушень, які вчинюються у певній сфері, як на певних об'єктах (наприклад – місце видобутку), так і на ряді інших об'єктів,

повний перелік яких визначити не можливо, а також на певних територіях (наприклад на території, де об'єкти видобутку моніторяться певним оперативним підрозділом). Тому класичний підхід до визначення параметрів оперативної обстановки у сфері використання та охорони надр використати не здається можливим. Окрім цього залежно від завдань, які необхідно вирішити, оперативний працівник може обрати один із нижченаведених напрямів аналізу оперативної обстановки, а саме: поточний аналіз оперативної обстановки, який здійснюється на підставі оцінки однотипної інформації за певний проміжок часу (тиждень, місяць, квартал, рік та ін.), що дозволяє вносити корективи до плану та оптимізувати розстановку сил оперативних підрозділів; комплексний аналіз обстановки за певний проміжок часу, в ході якого аналізу піддається не однотипна, а різнохарактерна інформація (використовується для поточного планування оперативно-службової діяльності); вивчення окремих проблемних питань оперативно-службової діяльності (у випадку виникнення неординарних ситуацій); довгострокове порівняльне вивчення тенденцій розвитку економічної злочинності по лінії обслуговування (використовується в основному для вироблення заходів попереджувального характеру на тривалий період) [3, с.123]. Вивчення, аналіз та оцінка оперативної обстановки по лінії протидії зазначеним кримінальним правопорушенням передбачають ознайомлення із явищами та процесами, що визначають оперативно-розшукову ситуацію у сфері використання та охорони надр – умови діяльності оперативних підрозділів у цій сфері, розгляд та дослідження відомостей про факти (явища), що становлять оперативний інтерес, а також визначення цінності (значення) даної інформація для вирішення задач протидії злочинності.

Слід зазначити, що оцінка оперативної обстановки по лінії протидії загально кримінальним злочинам та по лінії протидії економічним злочинам суттєво відрізняється. Тому, рядом науковців обґрунтовано думку, що для ряду кримінальних правопорушень окремі елементи організації протидії мають дещо інше змістовне наповнення. До таких кримінальних правопорушень відносяться і кримінальні правопорушення у сфері використання та охорони надр, оскільки аналіз статистики та динаміки, констатування фактів, що до сфери використання та охорони надр входить певна кількість об'єктів не є ефективним. Сфера використання та охорони надр, як стратегічний сектор економіки, повинна контролюватися державою шляхом створення та підтримання в актуальному стані державної системи, яка водночас забезпечує моніторинг сфери надрокористування та протидію кримінальним правопорушенням. Власне, протидія кримінальним правопорушенням – це прерогатива правоохоронних органів (зокрема оперативних підрозділів), але вони повинні функціонувати не у вакуумі, а корегувати свої дії з вже існуючою державною системою. Таке твердження пов'язане із суттєвою корупційною складовою державного управління сфери надрокористування. М.Г.Максіменцев зазначає, що прогнозуючи наслідки своїх дій, службова особа зіставляє імовірність викриття фактів незаконного видобування надр, притягнення до кримінальної відповідальності, способи, канали збуту видобутих корисних копалин, їх «надійність», масштаби економічної вигоди від таких практик. У розрахунок беруться такі обставини, як розташування місць розробки родовищ, свердловин і т.п.,

наявність документів прикриття, корупційних зв'язків з правоохоронними органами (відповідно фаза планування злочину охоплює налагодження, зміцнення таких зв'язків, внаслідок чого досягається зменшення ступеню й імовірності реалізації прогнозованих ризиків досягається завдяки гарантіям з боку представників влади у сприянні такій діяльності, її не викриття) [4, с. 203–204]. Враховуючи зазначене, ключову позицію у визначенні параметрів оперативної обстановки займає оцінка функціонування державної системи контролю процесу надкористування, порушення правил якого власне і становить правопорушення (адміністративне або кримінальне). Від ефективності функціонування такої системи залежить економічна та енергетична безпека країни, а її ефективність напряму залежить від функціонування окремих ланок, взаємодії між ними. Тому, під час визначення особливостей оцінки оперативної обстановки необхідно враховувати ефективність функціонування зазначеної системи, а також можливість та необхідність участі в ній оперативних підрозділів. Враховуючи зазначене, до критеріїв оцінки оперативної обстановки по лінії протидії кримінальним правопорушенням у сфері використання та охорони надр ми відносимо:

- ефективність правового регулювання видобутку корисних копалин, що суттєво впливає на оперативну обстановку, оскільки саме порушення певних вимог та правил надкористування формально і є правопорушенням;
- наявність спеціалізованих суб'єктів державного контролю сфери надкористування та ефективність правового регулювання їх діяльності (наявність відповідних функцій, розподіл повноважень та компетенції тощо).
- ефективність функціонування суб'єктів контролю сфери використання та охорони надр;
- рівень участі оперативних підрозділів у державній системі контролю сфери використання та охорони надр та ефективність взаємодії з іншими суб'єктами.

Ефективна протидія кримінальним правопорушенням у сфері використання та охорони надр передбачає також відповідний рівень оперативної обізнаності з процесами, які відбуваються в злочинному середовищі у сфері надкористування, планами й намірами організаторів та учасників. Тому, з метою оцінки оперативної обстановки здійснюється аналіз: відомостей кримінального характеру, подальше дослідження зібраної і систематизованої інформації, розробка рекомендацій щодо її реалізації. Практично оперативні працівники здійснюють кримінальний аналіз (як комбінацію вирішення стратегічних і тактичних завдань протидії кримінальним правопорушенням у сфері використання та охорони надр), за допомогою якого вирішуються такі завдання: аналіз кримінологічної та криміналістичної ситуації у сфері використання та охорони надр для визначення рівня зв'язку між кримінальним середовищем, наявності фактично діючих організованих злочинних груп, їх структури та кримінальної спеціалізації (отримані аналітичні висновки допомагають визначити ключові вузли злочинної діяльності з метою розстановки сил та засобів ОРД; спрямованість пошуку додаткової, тактичної інформації; дозволяють вжити термінових заходів із нейтралізації дій злочинців); аналіз кримінальних правопорушень у сфері використання та охорони надр за

ознаками їх організованості, зв'язком із традиційними виявами, поширеністю, міжрегіональними та міжнародними зв'язками (що дозволяє не тільки одержати комплексну їх характеристику, виявити рівень і своєчасність реагування правоохоронних органів – як елемент оперативної обстановки); щорічний аналіз розслідуваних кримінальних правопорушень, що вчиняються, ефективності застосування оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; розробка прогнозу динаміки розвитку злочинності у сфері використання та охорони надр; географічна прив'язка до кожної території родовища корисних копалин, добуваючи та обробляючих СГ (з можливістю нанесення інформації на картку з метою визначення зони вчинення кримінальних правопорушень у сфері використання та охорони надр).

**Висновки.** Таким чином нами визначені основні параметри оперативної обстановки у сфері використання та охорони надр, а саме: нормативно-правове забезпечення протидії кримінальним правопорушенням у сфері використання та охорони надр; суб'єкти державного контролю та протидії кримінальним правопорушенням та їх ефективність реалізації їх повноважень; ефективність реалізації заходів контролю за сферою використання та охорони надр. Суттєво підвищить ефективність оцінки оперативної обстановки по лінії протидії злочинам у сфері використання та охорони надр наявність: єдиного інформаційного простору, узагальнення та інтегрування різноманітної інформації, яка надходить від державних органів, оперативних та інших джерел; постійного об'єктивного аналітичного дослідження інформаційних потоків і незалежної від інтересів окремих служб оцінки для забезпечення розстановки сил оперативних підрозділів; прогнозування ймовірних форм і напрямів розвитку злочинних процесів у сфері використання та охорони надр.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Титаренко Ю.Л., Філонов В.П., Сущенко В.Д., Коваленко О.І. Організація управління в органах внутрішніх справ: [монографічне дослідження] / за ред. Ю.Л.Титаренка. Донецьк: Донецький інститут внутрішніх справ при Донецькому державному університеті, 1999. 364 с.
2. Завгородня Г.В. Криміналістична характеристика злочинних порушень правил охорони або використання надр. *Форум права*. 2012. № 3. С. 201-205.
3. Желобкевич М. И., Карнаухов С. С., Литковский Л. Н. Организация и тактика деятельности аппаратов по борьбе с экономическими преступлениями : учеб. пособие. М.: ГУКП МВД России, 2000. 353 с.
4. Максименцев М. Г. Кримінологічні засади протидії злочинності у сфері надрокористування: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 267 с.



*Yu. Yermakov*

## **OPERATIONAL SITUATION ASSESSMENT PARAMETERS COMBATING CRIMINAL OFFENSES IN THE FIELD SECURITY AND USE OF SUPPLIES**

*The article considers the peculiarities of the assessment of the operational situation in terms of combating criminal offenses in the field of use and protection of subsoil. The main parameters of the operational situation in the field of subsoil use and protection are determined, namely: regulatory and legal support of counteraction to criminal offenses in the field of subsoil use and protection; subjects of state control and counteraction to criminal offenses and their effectiveness in the exercise of their powers; efficiency of implementation of control measures in the field of subsoil use and protection. It is concluded that the availability of: a single information space, generalization and integration of various information from government agencies, operational and other sources will significantly increase the effectiveness of the assessment of the operational situation in the field of combating crimes in the field of subsoil use and protection; constant objective analytical study of information flows and independent of the interests of individual services assessment to ensure the deployment of operational units; forecasting probable forms and directions of development of criminal processes in the field of subsoil use and protection. It is concluded that the main parameters of the operational situation in the field of subsoil use and protection are: regulatory and legal support for combating criminal offenses in the field of subsoil use and protection; subjects of state control and counteraction to criminal offenses and their effectiveness in the exercise of their powers; efficiency of implementation of control measures in the field of subsoil use and protection. The availability of: a single information space, generalization and integration of various information received from state bodies, operational and other sources will significantly increase the effectiveness of the assessment of the operational situation in the field of combating crimes in the field of subsoil use and protection; constant objective analytical study of information flows and independent of the interests of individual services assessment to ensure the deployment of operational units; forecasting probable forms and directions of development of criminal processes in the field of subsoil use and protection.*

**Keywords:** *sphere of subsoil use and protection, criminal offenses, counteraction, operative subdivisions, organization of activity, operative situation, estimation, criteria.*